

սկսաւ աւստրիական քայլերը, զոր երգեց աւստրիացի խումբը՝ ընկերակցութեամբ զաշխարհի, յետոյ աշակերտներէն մին Սիմոն Մալքասեան գերմաներէն լեզուաւ Maria Theresia (Friedrich Marxի) բանաստեղծութիւնը բերանացի արտասանելէ յետոյ՝ կարգաց նշոյն լեզուաւ ուղերձ մը՝ ուղղեալ առ ներկայացուցիչն աւստրիական. սատր յաջորդեց հայերէն շնորհակալութեան ուղերձ մը առ ծնողս, զոր կարգաց Աշխատեալ Մալքասեանի ղեկավարեալ յետոյ վարժարանին տեսուչը Վ. Հ. Վ. Մատիկեան գալ. ճառախօսութեամբ շնչեցեց կրթութեան կարեւորութիւնը եւ ի վերջոյ ուղղելով իւր խօսքը շրջանաւարտ երկու սաներուն, ժողովեց անոնց կենաց Գալ. լեզուաւ զաւեշտական նուագաթատր մը Le Prince Mozab, դպրոցական գերասաններէն իւրաքանչիւրն ամենայն յաջողութեամբ կատարեց իւր դերը, բայց աւելի ծափահարուեցան թագաւոր Սարաֆեան, Միքայէլ Նալիկեան, Աշխատեալ Մալքասեան, Թակուր Լարրեան աշակերտները, Կատակերգական թատրէս յետոյ կարգացին Լարրեան Էմիլը՝ իտալերէն, Գասպար Տեր Գառնիկեան՝ օսմաներէն ուղերձներ. երգեցուցեալ անգղիերէն զուարճալի երգ մը A crying song, որ հանրապարտեց ուժգին ծիծաղը շարժեց: Ըրջանաւարտ աշակերտաց մին թագաւոր Սարաֆեան Աֆրիկայի Գարահայրացի՝ գիշերօթիկ, գերմաներէն լեզուաւ հրաժեշտ տուաւ դպրոցական սեմերուն, իսկ երկրորդն Միքայէլ Նալիկեան տեղացի գալ. լեզուաւ ուսուցչաց դասուն շնորհակալութեան յայտնելով ձեացէք բարեւան ըսելէ յետոյ՝ տեղի ունեցաւ վկայականաց եւ պարգեւաց բաշխումը:

Քաջալերական գրութիւն մ'է ըսիք տողերս, ուստի պատշաճ կը համարինք զնեղ այն աշակերտաց անուններ, որոնք . ք. ք. Գաստիճանի նշաններուն արժանի եղան եւ ծափահարուեցան:

Վ. Դասարանէ. Միքայէլ Նալիկեան, թագաւոր Սարաֆեան պատուեցան ոսկեթիւղ զափնեայ տերեւներով հիւսուած պսակով: Ստեփան Գասպարեան, Աշխատեալ Մալքասեան, Ժորժ Միլքոս ընդունեցան . ք. ք. Կարգի նշաններ:

Բ. Դասարանէ. Սիմոն Մալքասեան, Թակուր Լարրեան, Ստեփան Լարրեան ընդունեցան . ք. ք. Կարգի նշաններ:

Գ. Դասարանէ, թագաւոր Կարապետ Սարաֆեան, Լարրեան Էմիլը, Թարութիւն Դաւիթեան, Թարութիւն Պասապեան ընդունեցան . ք. ք. Կարգի նշաններ:

Դ. Դասարանէ, Տիրան Հիւսինեան, Գեորգ Արապաճեան, Թագաւոր Աւագեան, ընդունեցան . ք. ք. Կարգի նշաններ:

Ե. Դասարանէ, Տիրան Տիվանեան, Անտոն Ղազէլ, Եփրեմ Յակոբեան, Յովսէփ Ղազէլ, ընդունեցան . ք. ք. Կարգի նշաններ:

Զ. Դասարանէ, Միքայէլ Վարդանեան, Միքայէլ Թովմասեան, Ղուկաս Փափագեան, Վարդ Սալալեան, ընդունեցան . ք. ք. Կարգի նշաններ:

Հանդէսը տեւեց գրեթէ երկու ժամ՝ որուն ներկայ էին Զմիւռնոյ Կաթ. Հայոց Առաջնորդն Գեր. Հ. Նիկ. Ծ. Վ. Աւագեան, Աւստրիական Հիւպատոսարանէ փոխ Հիւպատոս M. August Haller von Hallenburg, Գերմանական Հիւպատոսարանի թարգման Կարապետ Ղոնճաճեան, ազգային վարժարանի տեսուչ Թովմաս Պոյաճեան, իտալական կրկին դպրոցներու տեսուչները M. Martinuzzi, M. Scambella, ամերիկական դպրոցի վերատեսուչ Rev. J. P. Mac Naughton B. A. ազգային ուսումնական խորհրդոյ անդամներէն Գարեգին Փափագեան, Գեորգ Պուլլի, Տեր Գաբրիէլ Բ. խաչատուրեան իտալական Դանտէի ընկերութեան ներկայացուցիչն M. Bonaventura G. Fragiaco. Կարապետ Էփ. Սարաֆեան, Լատին կղերականներ, եւ ուրիշ լատին, հայ ու յոյն հասարակութիւններէն նշանաւոր անձնաւորութիւններ եւ խուռն բազմութիւն մը:

Հանդէսն աւարտեցաւ աւստրիական քայլերով, յետոյ հանդիսականք ցրուեցան իրենց տեղը, ոմանք վանտան սրահն ելելով զովացուցիչ ըմպելիքով վարժարանի Տեսչին բարեմաղթանքներ ընելէ յետոյ՝ գոհ եւ ուրախ ցոյցերով մեկնեցան անկից:

Զմիւռնիա, 12 Յուլիս 1903:

Կ Ե Ն Ս Ա Գ Ր Ա Կ Ա Ն

Լ Ե Ռ Ն Թ Պ . †

Յուլիս 20ին երկկտրական հոսանքն Տիրեւրիսի ափերէն գուժեց ընդ ամենայն աշխարհ՝ թէ Մեծ Քահանայապետն Լեւոն Թ. Կնքած է իւր մահկանացուն: Բայց թէ եւ յանկարծական եւ զարմանալի չէր, այսու ամենայնիւ Մեծ Հայրապետին 310 միլիոնի մօտ հոգեւոր որդիքն եւ իւր փարսխէն դուրս ոչ սակաւ հիացողներն ի սուգ համակեց:

Մեծանուն Հանգուցեղյն Տաղուաբեկ Գեղեցիկն ցնծութեանց մէջ ո՞վ էր մասնէր թէ այս յուսարի բաժանումն այսպէս ժողովուրդ է. աւայն կարելի է ըստ մասին ըսել թէ նոյն իսկ այն Հանգուցեղեանքն փոխապէս զինքն ընդունելոյ մասնէր. Ինչքէ իսկ լեւոն Թ. Գ. խոստովանած էր թէ Բարեկեանի Հանգուցեղեանքն զինքն ըստ տկարացեցին: Երկու Յին անկողնութեան անդին ընդունելու հաւաքարացի ուխտաւորներն, — եւ այս ունեւորութեան վերջին եղաւ —, նոյն գիշերն իսկ հիւանդագան մասա յանկողն, որով այլ եւս պիտի չեւերէ: Ս. Հայրն զգալով իւր վիճակին ծանրութիւնն, խորքեղ օր վերջինքը մատակարարն, զոր ամենայն երկիւղածութեամբ եւ իւր մեծ անուն վայել թաւարարութեամբ ընդունեցաւ: Սակայն ո՞վ էր հաւատար թէ այս տկարակամ 93 ամեայ ծերունին մահաւան հետ պիտի մաքառի աւելի քան երկու շաբաթ. այս տակունութիւնն զարմացուց ամենայնք թիփշներն իսկ, որոնք իրեն հաղել: 2—3 օրանս կենալ էր խոստանային: Ինչպէս բոլոր կենացը մէջ՝ նոյնպէս ցիւրջին շունչն ամենուն զարմացման առարկայ եղաւ իւր մատար արթննութիւնն, զոր բնաւ չկորսեցաւ մինչեւ վերջն: Բովանդակ աշխարհի աշխարհ ուղղում էր մեծանուն հաղեկաբեկն, եւ վայրենանէ վայրենան իր սպասուէր անդարման աղեւթն, որ պատահեցաւ Երկու 20ին երեկոյեան ժամէ հին:

Լեւոն Թ. Գ. վայելած համամարդկային համակրանաց ապացոյց եւ այն ընդհանուր կարեկցութիւնն եւ զովասանական զրուցիւններն, որոնք արտայայտուեցան հիւանդութեան միջոցին եւ մահուան ետքն. ոչ միայն կաթողիկոսայ հաւատացեալք անգղագական ձոր մէջ կորսուեց ինչոպէս, այլ նաեւ ոչ-կաթողիկոսայ ժողովուրդն, Հինայք եւ անհաւատք իսկ մեծ վշտաւորութեամբ եւ յորդանակով զրեցին ողբացեալ Բաշմալայեանի վրայ: Alliance israélite Դիմենական օրգանն „Neue Freie Presse“ երկայն խմբագրականով մը կը գրուածներ մեծանուն հանգուցեղեան անգղագական աւագործութիւններն եւ մեծ անձնաւորութիւնը: Հիւանդութեան միջոցին հասած կարեկցական հեռագրաց թիւն 20.000 եւս աւելի էր. որոնց մէջն էին նաեւ օրթորդք Ռուսիոյ եւ բողոքական Գերմանիոյ կայսերաց արտաքին կարգի ցաւակցական հեռագիրներն:

Լեւոն Թ. Գ. մահուամբն հասարակ մահանացու ու չէ որ աշխարհէն էր բաժնուի. զայս դիտեն եւ կը խոստովանեն նոյն իսկ կաթողիկէ Եկեղեցւոյ սիւրբ թիւնամբը, որոնց սերն ու յորդանակն յինքն ձգել զիտար էր մեծ հանգուցեղան: Անոր կեանքը քաղ զիր մեծ է, զոր ամեն մարդ կարող է կարգաւ եւ զմայլել. այս գրքին իւրաքանչիւր էլն սքրովութիւն եւ իմաստութիւն էր բուրն: Լուսաւոր աստղ մըն էր երկրի վրայ, որուն շուրջ կը թափանցէր մինչեւ ամենեւ խաւար անկողններն. զարմանալի չէ որ բողոքական թերթ մը հազեկաբեկ միջոցին կը գրէր. „Երկու Թ. Գ. Եւ ինչպէս յայնչեւին մի մարտն էր“:

Եթէ թշնամաց անգամ սիրելի եւ յարգելի եղաւ Լեւոն Թ. Գ. հապա ինչպիսի գործարարն եւ

սեր կը վայելէր իւր միլիոնաւոր հօտին կողմանէ. աննկարագրելի է բովանդակ տիեզերաց կաթողիկոսայ ժողովուրդը զգացած ցաւն ու կակիճը: Եւ յիշուի, վասն ի լեւոն Թ. Գ. երկրաբան Բաշմալայեանութիւնն մեծագործութեանն եւ յաւերջութեանց շարք մ'եղաւ կաթողիկէ աշխարհի համար: Իւր օրով միլիոնաւոր հաւատարկութեանց անկյան կաթողիկէ Եկեղեցւոյ մոյշն եւ աշխարհիս 5 մասերուն մէջ ընդ ամենն 2 Պատրիարքական, 31 Արքեպիսկոպոսական եւ 101 Եպիսկոպոսական նոր թեմեր հիմնուեցան: Իսկ Բաշմալայեանութեան օտարաց բարոյական ազդեցութեան մասին բարեկամ թէ թշնամի միպան կը հաւատան թէ եւ ոչ մէկ ժամանակ Առաքելական աթոռն վայելած է այն յարգանքն ու ծնութիւնն, ինչ որ վիճակեցաւ անոր Լեւոն Թ. Գ. օրով:

Լեւոն Թ. Գ. պիտի գրուէ մեծ եւ պատուաւոր տեղ մը ոչ միայն Ս. Պետրոսի յաշիրաց եւ եկեղեցական ապրիւորութեան մէջ, այլ նաեւ տիեզերական պատմութեան մէջ:

Լեւոնի մեծ անունն վայել յուղարկաւորութեան հանգուցեղեան ետքն, 62 կարգինայք Երկու 31ին conclave մասն Պետրոսի Գահուն արժանաւոր յաշիր մը ընտրելու համար: Օգոստոսին կէսօրն հեռագիրն ամեն կողմ կ'աւետէր թէ կարգինայք ժողովն 50 ձայնի Բաշմալայեան ընտրած է Ալեքսանդր Գալիպոլիսի կարգինայք Guiseppe Sarto, որ Բաշմալայեանութեան անուամբ կը կոչուի:

ՊԵՐՈՍ Թ.

Նորընտիր Բաշմալայեան, որ աղքատ ընտանեաց զաւակ է, ծնած է 1835ին Իտալոյ Riese գիւղը: Մանկութեան ատեն իւր ուսումը շարունակելու համար՝ բարերարաց կարօտացաւ: Ուսումն նախաւ հայրեն շրջանէ մ'եղաւ, 1858ին Բաշմալայէ մեծագործեցաւ: Իւր Եպիսկոպոսը կ'ուզէր զSarto կընտրուցին մէջ զաստատ կարգել, աւայն ինչն աւելի նախագահ համարեցաւ ժողովուրդեան մերձեցալ եւ հոգեւ հոգով զբաղել: Բիշ ետքն նախ Tomboloի եւս Salzanoի ժողովուրդապետ անուանեցաւ, եւ առաքելական օրգանով կ'աշխատէր իրեն յանձնուած փոքրիկ հօտին վերքերը դարմանելու եւ բուժելու. իրեն նշանաւորան ասած էր հեթանոսաց Առաքելոյն խօսքը՝ „Եւ միայն ընդ միւսին“: որուն հաւատարմի մնաց մինչեւ վերջն: Արտաքին կարգի պարզ եւ սակաւապետ էր իւր կենանցն, ունեցածը կը բաշխէր կարօտից, մինչեւ անգամ իրեն կարօտ մնալով վրասն հացին: Գործունեայ եւ ողորմած ժողովուրդապետ շուտով գրաւեց իւր Եպիսկոպոսին ուշադրութիւնն, որ զինքն 1875ին Trevisioի մայր եկեղեցւոյն կանոնիկոս ըրաւ: Եպիսկոպոսին մահ հաւրեն ետքն 8եղապահ անուանուեցաւ, եւ երբ 1884ին Մանիֆեստ Եպիսկոպոսութեան կոչուեցաւ, շատ արագաբար տեսարան մըն էր Trevisioի ժողովուրդէն բաժանումն: Նոր պաշտօնին մէջ իւր դիտար ուշադրութիւնը դարձուց կղերին բարուք կրթութեան. մեծ զհոգութեամբ հաստատած կղերանոց տիպար-կղերանաց մը դարձաւ, ուր ան-

խոնջ Լուդվիկ անձամբ կը գասախօսէր Աստուածա-
բանութիւնը իւր պերճախօս լեզուին, որդ տառից կը
Տէնջեցներ ամպիւռնին, կը քարաւոր ամենուն սիրտը
Վասնէինն ուշադրութիւն կը զարձարներ եկեղեցա-
կան երգեցողութեան, որ իւր թնկն մէջ օրինա-
կէի վայելչութեամբ սկսաւ կատարուիլ, ինք տառի
մեծ աշարժութեամբ կը թմբէր կառավարէին
ետքն՝ Լեւոն Գ.ՎԱՐՈՒՅԱՅ Անհետկոյ Պատրիարքը
անտարբէ, մի եւ նոյն ժամանակ տալով իրեն
կարգիւնայութեան արտոյունն՝ Այս նոր պաշտօնին
մէջ ալ մեծ գործունէութիւն ցուցուց կարգիւնալ
Աստուայ կաթնաղիկեայ Ժողովրդեան, մանաւանդ
պղքառ գասակարգին իմանկին բարւոքման ա-
ն՝ իոնջ էն արդիւնքները ինքզուրջ աշխատեալս։ Այդտ
պահելով Հոս ալ իւր պարզ եւ ասկաւապէտ կեն-
ցաղաւթութիւնն։ Իւ երբ Օգոստ. Էին կարգիւնալ
Ժողովրդի զինքը Քաշանայապետ ընտրեց, Հա-
մասն Սարայ գաւառմամբ եւ արտառանաթ որ աչքը
Հագիւ Հաւանութիւն մուտաւ ընդունելու այն մեծ
պաշտօնն, որ զինքն միւլեոնարաց զուտ եւ Առ-
կապտեանն կը զգէր։ Ս. Պետրոսի եկեղեցւոյն մէջ
Ժողովուած Հազարաւորաց ռգեւորումն եւ ցնծու-
թիւնն անկարարքեի եր, երբ Ժանուցուեալս թէ
նորըւրայք Քաշանայապետն կը կոչուի ՊԻՈՒ Մ.Ս.
Օգոստոս 9ին եղաւ պատկունն, որուն ներկայ էր
50.000է ասելի Ժողովուրդ։ Ասանց ցնծութեան
եւ մայլութանց ազապիւն կը խառնէին մերս ալ՝
խոնջարհարար աղաշուլով զՑԵՐ, որ Հաճուի ետմբ
Հայի իւր Փռեախորդին վրայ եւ քորացնէ զինքն ու
աշակից ըլլայ իւր դժուարին պաշտօնին մէջ։ Ad
multos annos !

40108

[illegible]

ԳՕԾ, ԿԱԼՈՑ ԵՒ Կ.ՊՈԼՍՈՑ ՊԸՏՐԻԷՐԶՈՒԹԻՒՆԸ

Այնպիսի փամանակ մը, ուր Պոլսոյ պատ-
րիարքական Աթոռը կատարելապէս ինձան էր՝
իրարու ձեռքէն բարձ ու գահ յափշտակողներու
արարքներուն մէջ եւ պատրիարքներ, վարդապետ,
եպիսկոպոս, բնաւ սպաշահօվ չէին իրենց վաղուանը
վրայ, այնպիսի փամանակ մը, ուր Պոլսոյ զբանի
ու կրօնական կենտրոնը յուսաշատական վիճակ
մ'ուներ եւ այս վիճակը չարազանց կը ծանրանար՝
Քոռակուվ ինն կամ յաճողիկութեան արծաթած
բարդ բարդ խնդիրներով եւ նորուստղով Աթոռին
առջեւ մտաՏագսութիւններով, վերջապէս այնպի-
սի անոնն մը, ուր նոյն իսկ Ելիսիանիկ յաճողիկոսու-
թիւնն ալ արտաքին ու մասնաւոր չէր իրել պատ-
ճառներով՝ մէջ կնճար ծանրութեան կնդգորն
մ'ըլլալ ընդհակառակը կ'ապտարստուէր ամենէն
տնօրէն, ամենին ամենի բանագործութիւններու
թաղարը սարքելու. այսպիսի փափուկ փամանակ
մը մէջ իզուտ զուարթ եւ ընդարձակ չորիզոն մը
գծենց Պոլսոյ պատրիարքութեան շուրջը՝ որուն
նշանակելի կէտերը եղան նրուստղոյ մ'նախ եւ ետքը

Էլշմածին: իսկ Պոլսը պատրիարքությունը, կարծուածէն աւելի դիւրի եւ հզօրնականութեան տեր զգաւ: Այս ամանին մէջ շատ մօտ նշանակուածին ունի լայն դասըք որոնք աւելի ունէշեալն եւ առանց օճեւ օճեւ օճեւ ելած միւրեւեղ վարած պատրիարքութիւնը՝ երբ պատրիարքութեան տնէշ շանքով տանձուողորն, թէ Էլշմածին նուիրանին, թէ առաջնորդին, թէ Պոլսը մէջ լծացած եկեղեցականին, ազգին աղբիւրի պէն յորող արքաները աւանի օր պատուանցան կ'ընէին պատրիարքական Միոռն բարեկանաւ:

Եկեղեցականն եւ թաքեկարգութեան համար արդէն բաւական եւ Կաթողիկոսական համար ծառայողական զարու անիւնդ հատ ու հաստատարման գործունէութիւն, անկից ետքը ալ ինքեանիւ լաւ եւ գործը. այս պայմաններուն մէջ, անշուշտ, մեծ բարեբախտութիւն մըն եւ գլխաւոր ախտանշաններուն մէջ տիրող աննիւգ ու աննկատ համապայմանութիւնը, զիրար յասկալու խելքը. բան մը, զոր Կոլոտ յաշնդոցու հասնին Հղիւնայարմի, Երուտանդեմի Աթոռին վրայ, եւ յանձնի Կարապետ ու Արքահամկաթողիկոսներու, Ելմիթանի Աթոռին վրայ:

Վարչախմբի պատվիրակ Սարգիսյանը՝ եկեղեցականների միասին լուս. չգտալուց, Խնձոր թե՛ եւ Կարաթի, Կյուրտի պէս արքայախնամոր, պատմաբանի զեմքը մ'եղաւ Եկզ. պատմութեան մէջ, բայց նախանձը, որ շատ անգամ ամենէն մեծ գանկերն իսկ կը մթերնացունէ, գլխաւոր պատճառն. պէտք է զինել այն դասաւորին Երեւանի Սիմեոն Սարգիսյանի հետ։ Եւ անոր համար, որ իր ուսումն ու սկզբունքներն Վարչախմբի «Համայնական», ինչ կը պարտի, առ ասոր Սարգիսյան թե՛ եմք մեր Կյուրտ ուղղակի հօն, Վարչախմբի մէջ ստանալ անհնցամով, մինչ Գոյնի Էլմիսանի մէջ, ըւր Եմիսանիէն գաղաղ վարդապետներ պատուաստեցին Բարսեղ Աղբակեցոյ եւ Վարդան, Բարեշեցոյն գրպոցը։

Արմին կաթողիկոս, Արտաթի չափ դիւանազէա
մը չէր, հետեւաբար իրերը բոլորովին սխալ կը
մննէ: Մեծագործ Պատրիարքի մը իշխան-նիւնը
խորանակուծ թիւն կը նկատէ. ինչպէս-ժողո-նիւնը
շողմագոծ թիւն ու կըղծաւորութիւն. աւելոյ՜ն-
նիւնը՝ խաբէծ թիւն:

ՍԻՒՆԻՔԻ սրտին բոլոր ցաւն այն է որ կտրա
ինչու Պոլիս ժողով գումարեց Աստուածաւուր կա-
թողիկոսի մահուանէն ետքը, եւ Ուշեցիի կարապետ
Եպս.՝ Լաթողիկոս ընտրուեցաւ: Եւ ինչո՞ւ ինքն՝

« Սիմոն Չաթուրդիկոս» Միլիթար (ԳՕՀ) վարդապետի պետ հոգեւոր ընտանի Համբար ըստ բնական է։ Սիմոն լուս չորսերի Համառն ալ ունի. երկու Հառադով քարոյնեան Հասարակաց մէ յորինեան է իջկանին հալ իրակներուն Համար։ Սիմոն ինչէ՛ր. իր վարդապետութեան ատեն 1752 իրաւաւե՛զն խոտիկ կերտով, ուր պատրիարքը եր յաւանդեալ լաւ անարար, արեւն լաւն «գետա» Միմնիկ Երանէ՛ր։ Ս. Յալարայ պէ՛տ Սիմոն վրտ. ի մէյ քարոյի լեւե՛ն ետըը, իր մասունքն, ժիւլըն եւ. զաւազանը կը խուրիկ անոր՝ քաղաքներուն Համար, եւ ուրի՛շ, երբ ուսեառաբերելու լուս քարոյի՛ն էլ կու գայ պատրիարքն՝ ալ Սիմոնը կը յաճանարեն։ Բայց ուսեառորեն կ'ուզին որ թաւաւաւ Մովսէս վրտ.ը տայ իրենց, յաւանդն սապէս կը քրտանէ. «Կարող կ'ուզե՛ր չորսեալ, իրաւն կ'ուզե՛ր Մովսէսը» (Գրեալն է. ԿՖ Գ Գ)։